

Hlavně nic nevysazovat!

Reakce na příspěvek Kaplan et al. (2007): Upozornění na rizika spojená s vysazováním nepůvodních druhů rostlin do přírody a posilováním populací ohrožených druhů.

Napsat reakci na výše citovaný příspěvek je velice obtížné, zejména proto, abychom neopakovali to, co již bylo napsáno. Zcela s jeho obsahem souhlasíme. Autoři totiž popsali snad úplně všechna rizika, která vysazování rostlin do přírody přináší a i velmi přesně nastínilo, kam vysazování vede... Rádi bychom však některé aspekty vysazování rostlin zdůraznili. Berte proto tyto řádky především jako snahu o upozornění na skutečnou závažnost tématu, jako pokus o diskuzi, popř. jako odkaz na další aktuální prameny pojednávající o daném tématu.

Bylo by nespravedlivé nezmínit se o záchranných programech nebo přenosech rostlin řízených a uskutečňovaných za pomoci orgánů ochrany přírody. I záchranné programy a přenosy mají svá pro a proti. Jestliže jsou prováděny na profesionální úrovni, tj. pečlivě metodicky zpracovány a následně podrobně evidovány a monitorovány, lze v nich spatřovat převažující klady. Samozřejmostí je použití místního, „geneticky čistého“ materiálu, vytipovaná vhodná lokalita, podrobný monitoring atd. Ačkoliv nemají v České republice oficiální záchranné programy příliš velkou tradici (Rybka & Klaudivsová 2004), lze jako úspěšný příklad uvést záchranný program druhu *Potamogeton praelongus* (podrobněji viz www.nature.cz/zachranneprogramy/ a Prausová et al. 2004). V případě záchranných přenosů jistě existuje velké množství případů, které dopadly úspěšně (např. *Gentiana cruciata* na Strakonicku, Chán in verb. 2008), ale i zcela neúspěšně, zejména z důvodu neprofesionálního přístupu (viz např. Fišer et al. 2008) nebo vinou nepředvídatelných okolností (zajímavý příklad ze zoologie z jižní Afriky přináší Robovský 2008). Zůstává však otázka, zdali i v případě zaručeně profesionálně vedeného záchranného programu nebo přenosu je nutné k němu vůbec přistupovat. Téměř nikdy nelze vyloučit opětovné objevení druhu na jiném místě, lze se také smířit se skutečností, že daný druh v území „prostě“ vyhyne. Vymizení lze považovat za jistý druh vývoje – čas s sebou přináší změny, které se nám mohou a nebo nemusí líbit. Zde lze spatřovat paralelu s druhy vyhynulými v postglaciálu, které již na území České republiky nerostou a nikomu to dnes nepříjde divné.

Na celém problému je nejzávažnější ta skutečnost, že fenomén výsadby jde napříč celou společností. Od zcela laické veřejnosti přes amatéry v oboru, lesníky, myslivce, zemědělce, ochranáře (opět amatéry, ale i profesionály) až po odbornou botanickou (či spíše biologickou) veřejnost. Lze se tak setkat s výsadbami „okrasných“ rostlin do okolí laviček s vyhlídkou, božích muk apod. realizovaných laickou veřejností, a také s výsadbami více či méně ohrožených domácích druhů (zdůrazňujeme ohrožených!) např. do revitalizovaných rybníků, tůňek, pískoven či lomů, prováděných profesionálními botaniky – zaměstnanci Akademie věd ČR, univerzit, Agentury ochrany přírody a krajiny ČR i jiných státních institucí. Svěvolné výsadby těmito jednotlivci lze přiřadit k těm zcela neškodlivějším. Velice dobře jim je znám současný výskyt (mají tak kde odebrat výsadbový materiál), biologie a stanovištní nároky daných druhů, znají velmi vhodná a často i přírodovědně jinak cenná místa. Je-li vysazování úspěšné, může se stát jakousi vášní, která je pravděpodobně spojena „s pocitem uskutečnění dobrého činu“. Pocit je to ovšem klamný a krátkozrakost či slepota „vysazovače“ pak nezná hranic (existují i případy, kdy jsou rostliny vysazovány za účelem získání snadného fotografického objektu *in situ*...). Takovéto vysazování rostlin do přírody je v každém případě věci špatného úsudku. Pro výčet negativních důsledků viz Kaplan et al. (2007). Stejně závažné důsledky mohou přinést i biologické vysazovací pokusy, které by měly být prováděny s nejvyšší opatrností a pod dohledem či s vědomím ochrany přírody.

Jednou z věcí, která nám ve výše citovaném příspěvku poněkud schází, je důraznější apel na známé a doposud tolerované „vysazovače“ v řadách botaniků a ochranářů. Jsme toho názoru, že Česká botanická společnost by neměla skončit jen u psaného slova (ale, rozhodně díky za něj!). Je nutné adresně vyzvat ony „vysazovače“, aby vysazování jednou provždy zanechali, a aby také kompetentní orgány ochrany přírody

(AOPK ČR, MŽP ČR, ČIŽP) jakékoli snahy o vysazování nejen přísně postihovaly (legislativa „mluví“ zcela jasně, viz § 5 odst. 1, 4, 5 a § 49 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny), ale aby také přiměly „vysazovače“ alespoň ke zpětné evidenci svých vysazovacích aktivit. Jako průlomový počín v evidenci vysazovací mánie lze považovat příspěvek z lomu na Klatovsku (Čížek & Král 2007). Autoři článku podávají ucelený přehled o domácích a nepůvodních rostlinách vysazených do žulového lomu členy místního ČSOP a obyvateli Klatov. Zde lze také nalézt zveřejněné recenzní komentáře na zmiňovaný článek – Krahulec (2007) a Karlík (2007).

Je zde ještě další námět do diskuze nebo k zamyšlení. První z autorů, jako zaměstnanec Správy CHKO Blanský les, se poměrně často vyjadřuje k výsadbám zeleně do obcí a do jejich okrajů, na břehy rybníků apod. Často pak řeší otázku, zda z projektu na ozelenění vyškrtnout *Parthenocissus inserta* a nahradit ho *Hedera helix*. Co je menším zlem? Zjevně nepůvodní přísavník (který se může a nebo nemusí začít šířit – ale bude vždy jasně, že je nepůvodní) nebo břečťan, který je sice na území České republiky domácí, ale původ sazeniček lze jen stěží vztáhnout na území jižních Čech (spíše na území Nizozemí, Německa, ...)?

S tím úzce souvisí ještě jeden nešťastný případ, kdy náš spontánní genofond je v ohrožení kvůli vysazovacím aktivitám, tentokrát podporovaným státem a paradoxně zaštitěným ochranou přírody. Máme na mysli realizace prvků tzv. ÚSES (územní systémy ekologické stability), kdy do volné krajiny byly a jsou snad poprvé v historii masově vysazovány i keře, které dlouho odolávaly vysazovacím zájmům člověka a jejich rozšíření mělo donedávna z biologického pohledu velmi cenný subspontánní charakter. Setkali jsme se s několika tzv. biokoridory, které byly tvořeny směsí exotických a rádobý původních dřevin. Přítomnost exotů v těchto zelených pásích velice zeslabuje naději, že byl na výběr proveniencie domácích dřevin kladen nějaký zřetel. A právě většina našich domácích keřů patří k taxonomicky velice komplikovaným a málo prozkoumaným skupinám (např. *Rosa*, *Crataegus*, *Swida*, *Sorbus*, *Prunus* s. l.) s vysokou hybridizační afinitou, která tvoří jejich genofond zranitelnější ze strany příbuzných, ale regionálně nepůvodních genotypů. Bohužel zřejmě podobně nešťastná situace vládne při ozeleňování silničních a dálničních pásů a revitalizační lomů a výsypek. (Problematiku původu výsadbového materiálu našich domácích dřevin se již pokusili řešit Dostálék & Businský 1999.) K tomuto okruhu problémů patří také v současné době naprosto neřešitelný problém zatravňování a dosévání luk (často dotovaných programem Agroenvi). V České republice existuje jediná „uznaná“ regionální směs – Bílé Karpaty (Jongepierová & Poková 2006), na zbytek republiky je vyséváno množství nepůvodních, regionálně nepůvodních nebo šlechtěných trav a jetelovin.

Samostatnou kapitolou jsou vysazovací pokusy ať již nově dovezených hospodářských rostlin popř. geneticky manipulovaných rostlin. Zde odkazujeme na řadu příspěvků a komentářů v časopisech Vesmír (www.vesmír.cz) a Živa (www.ziva.avcr.cz).

Úplně na konec by se chtěli první dva autoři velice omluvit všem minulým, současným a budoucím botanikům a zvláště Českokrumlovsku za vysetí semen druhu *Hyoscyamus niger* pocházejících z Nových Dobrkovic do ulice Rybářská a na násep železnice západně od železničního nádraží v Českém Krumlově v roce 2001 a slibují, že již podobné hovadiny nikdy dělat nebudou.

Literatura

- Čížek K. & Král M. (2007): Co roste v Klatovech v bývalých lomech u hřbitova? – Calluna 12/1: 19–20.
 Dostálék J. & Businský R. (1999): Původ výsadbového materiálu našich domácích dřevin pro účely krajinářských programů. Námět k diskusi. – Ochr. Přír. 54/9: 274–279.
 Fišer D., Dušek J. & Zavadil V. (2008): Když se vlk nažere a kozu sežere aneb Komu slouží záchranné přenosy? – Vesmír 87/7: 471.
 Jongepierová I. & Poková H. [eds] (2006): Obnova travních porostů regionální směsí. – ZO ČSOP Bílé Karpaty, Veselí nad Moravou, 104 p.
 Kaplan Z., Brabec J., Danihelka J., Grulich V., Hadinec J., Hroudová Z., Chrtěk J. jun., Kolbek J., Krahulec F., Kubát K., Lustyk P., Prach K., Pyšek P., Rybka V., Soldán Z., Šída O., Štech M. & Trávníček B.

- (2007): Upozornění na rizika spojená s vysazováním nepůvodních druhů rostlin do přírody a posilováním populací ohrožených druhů. – Zprávy Čes. Bot. Společ. 42: 337–338.
- Karlík P. (2007): Diskuze ke článku Co roste v Klatovech v bývalých lomech u hřbitova? – Calluna 12/1: 21.
- Krahulec F. (2007): Komentář ke článku Co roste v Klatovech v bývalých lomech u hřbitova? – Calluna 12/1: 20.
- Prausová R., Husák Š., Kaplan Z., Adamec L. & Rybka V. (2004): Řešení záchrany poslední populace rdestu dlouholistého (*Potamogeton praelongus* Wulfen) v České republice. – Ochr. Přír. 59/3: 82–86.
- Robovský J. (2008): Když sloni zabíjejí nosorožce. – Vesmír 87/5: 279.
- Rybka V. & Klauďisová A. (2004): Záchrané programy ohrožených druhů rostlin. – Ochr. Přír. 59/3: 67–70.

Petr Lepší, Martin Lepší a Karel Boublík

ZPRÁVY O LITERATUŘE / BOOK REVIEWS

A. C. Jermy, D. A. Simpson, M. J. Y. Foley & M. S. Porter

Sedges of the British Isles, BSBI Handbook No 1, Ed. 3.

Botanical Society of the British Isles, London, 2007, 554 stran, cena 15,50 GBP, ISBN 9780901158352.

V loňském roce vyšlo již třetí, tentokrát doplněné a rozšířené vydání příručky o ostřicích (šachorovitých) Britských ostrovů (BI). Předěšlá vydání vyšla v letech 1968 a 1982 s dotisky. Hlavním autorem je opět A. C. Jermy; tentokrát byli za spolupracovníky přijati D. A. Simpson, M. J. Y. Foley a M. S. Porter. Úspěšnými autory výstižných perokresb je několik členů Britské botanické společnosti. V úvodu je poděkování specialistům, kteří se poznámkami a nepublikovanými daty podíleli na tomto díle. Kniha je věnována Tomu Tutinovi a Dicku Davidovi, dvěma spoluautorům první edice.

Velmi žádané a snad v celé Evropě využívané a očekávané vydání tohoto díla ztratilo kapesní charakter; formát knihy byl zvětšen a na 554 stranách (oproti 269 v minulém vydání) je obsaženo velké množství taxonomických, ekologických a regionálně-fytogeografických informací tentokrát nejen o ostřicích, ale i ostatních taxonech čeledi *Cyperaceae*, vyskytujících se na BI (35 taxonů, autorem D. Simpson, Kew). Ke zvýšení objemu příručky přispělo zařazení 44 pro BI potvrzených hybridů, zpracovaných poprvé na území v detailech posledními dvěma autory. Celkový počet britských druhů rodu *Carex* činí 72 (pro srovnání: jen v České republice máme 82 taxonů na úrovni druhu).

Obecné kapitoly týkající se morfologie doznaly značných úprav, jsou zcela přepracovány a doplněny o text i kresby (z větší části pro nově zpracované ostatní *Cyperaceae* mimo rod *Carex*). Následují kapitoly věnované stupni ohrožení těchto taxonů, poznámky o rozmnožování a dosud zjištěné počty chromozomů u britských *Cyperaceae*. Poznámky ke klasifikaci zpracovaných skupin *Cyperaceae* jsou opatřeny novými literárními poznatky a komentáři. Oproti minulým edicím byly nomenklatorické změny jen velmi drobné (např. *Psyllophora* místo *Primocarex*). Cenná je nově zpracovaná podrobná kapitola obecné části věnovaná hybridům v čeledi *Cyperaceae*, obsahující důležité informace k diagnostice a determinaci. Při identifikaci hybridů je zmíněna také metodická pomoc počítáním chromozomů rodičovských druhů i samotného hybridu, případně použití analýzy isoenzymů. Velmi cenný je přehled morfologických znaků, kterých je nutno si všimnout při determinaci rostlin podezřelých z hybridního původu (str. 57). Závěrem jsou připomenuty okolnosti, které ještě nemusí znamenat hybridní původ rostlin a přehled hybridních kombinací, u kterých byly jednak znovu revidovány herbarňové doklady s negativním výsledkem, jednak tyto rostliny byly neúspěšně hledány v terénu.